

Warszawa, dnia 4 lutego 2002 r.

Opinia prawna
na temat wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich do Trybunału
Konstytucyjnego w sprawie sygn. akt K. 4/02.

W dniu 10 stycznia 2002 r. Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o stwierdzenia niezgodności art. 20 ustawy z dnia 16 grudnia 1972 r. o świadczeniach przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową (Dz. U. Nr 53 poz. 342 z późniejszymi zmianami) z art. 2, 32 i 77 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

W uzasadnieniu do wniosku Rzecznik podnosił, że kwestionowany art. 20 ustawy o świadczeniach przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową stanowiący, iż - świadczenia przyznane na podstawie ustawy stanowią w stosunku do jednostek wojskowych oraz do żołnierzy i pracowników zatrudnionych w siłach zbrojnych, którzy nieumyślnie wyrządzili szkodę przy wykonywaniu powierzonych im obowiązków służbowych, wynagrodzenie wszelkich szkód wynikłych dla żołnierza lub jego rodziny, spowodowanych uszczerbkiem na zdrowiu lub śmiercią żołnierza wskutek wypadku albo choroby - pozbawia poszkodowane podmioty możliwości dochodzenia naruszonych praw przed sądem powszechnym. Narusza to zdaniem Rzecznika art. 77 Konstytucji w którym zagwarantowane zostało obywatelom prawo do wynagrodzenia szkody wyrządzonej przez działanie organu władzy publicznej oraz prawo do dochodzenia naruszonych praw przed sądem.

Rzecznik podkreślił również, że „z zasady równości wyrażonej w art. 32 Konstytucji wynika nakaz jednakowego traktowania podmiotów prawa w obrębie określonej klasy (kategorii) , a że nie istnieją, jego zdaniem, wystarczające powody pozwalające na daleko idące zróżnicowanie sytuacji prawnej żołnierzy w porównaniu z innymi grupami obywateli utrzymanie w mocy art. 20 ustawy o świadczeniach

przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową, stanowiłoby jawną dyskryminację tej wyodrębnionej grupy obywateli.

Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich kwestionowany przepis narusza również wyrażoną w art. 2 Konstytucji zasadę demokratycznego państwa prawa, która jako kaluzula generalna stanowi standard państwa prawnego, na który składają się wywiedzione z niej zasady: zaufania obywateli do organów państwa i stanowionego przez nie prawa oraz bezpieczeństwa prawnego obywateli. Zasada ta nakłada na ustawodawcę obowiązek takiego kształtowania prawa, by nie naruszało ono ani zasady sprawiedliwości, ani zasady równości jako podstawowych praw konstytucyjnych obywateli. Skutkiem zatem naruszenia zasady równości musi być również naruszenie art. 2 Konstytucji, a więc zasady demokratycznego państwa prawa.

Analiza art. 20 ustawy z dnia 16 grudnia 1972 r. o świadczeniach przysługujących w razie wypadków przy pracy i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową pozwala podzielić argumentację przedstawioną we wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich i uznać, iż przepis ten istotnie narusza przepisy Konstytucji RP. Wniosek jest zatem uzasadniony.

Kwestionowany przepis stanowi, że „świadczenia przyznane na podstawie niniejszej ustawy i emerytura lub renta przyznana na podstawie przepisów wymienionych w art. 19 pkt 1 lub 2 stanowią – w stosunku do jednostek wojskowych oraz do żołnierzy i pracowników zatrudnionych w siłach zbrojnych, którzy nieumyślnie wyrządzili szkodę przy wykonywaniu powierzonych im obowiązków służbowych – wynagrodzenie wszelkich szkód wynikłych dla żołnierza lub jego rodziny spowodowanych uszczerbkiem na zdrowiu lub śmiercią żołnierza wskutek wypadku określonego w art. 2 lub art. 18 albo wskutek choroby określonej na podstawie art. 3”.

Oznacza to, iż żołnierze, którzy doznali w wyniku winy nieumyślnej trwałego uszczerbku na zdrowiu wskutek wypadku pozostającego w związku ze służbą wojskową, lub też zapadli na chorobę będącą następstwem szczególnych właściwości lub warunków służby nie mogą dochodzić swoich roszczeń przed sądem cywilnym. Nie może tego również uczynić rodzina żołnierza, który zmarł w wyniku

takiego wypadku lub choroby. Zgodnie bowiem z zapisem art. 20 cytowanej ustawy świadczenia przyznane na jej podstawie stanowią wynagrodzenie wszelkich szkód z takim wydarzeniem związanych.

Zgodnie z art. 77 Konstytucji RP każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej, a ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw. Wyrażona w tym przepisie konstytucyjna zasada niezamykania drogi sądowej jest częścią ogólnie pojętego prawa do sądu, na które składają się: prawo dostępu do sądu, prawo do takiego ukształtowania procedury sądowej, aby była ona sprawiedliwa i jawna, oraz prawo do wyroku sądowego, a więc do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd.

Osoby, którym wyrządzona została szkoda niezależnie od tego, kto ją wyrządził, oraz czy uzyskały już jakieś świadczenia z tego tytułu na podstawie odrębnych przepisów (np. świadczenia z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych) ubiegać się mogą o odszkodowanie czy też rentę uzupełniającą na podstawie kodeksu cywilnego, czy to od sprawcy szkody, czy też od Skarbu Państwa, jeśli szkoda została wyrządzona przez funkcjonariusza państwowego.

Tymczasem żołnierz, który uległ wypadkowi lub chorobie związanej ze służbą, a także w przypadku jego śmierci – rodzina, pozbawieni są możliwości wystąpienia na drogę sądową w przypadku, gdy uzyskane na podstawie omawianej ustawy świadczenia uznają za niewystarczające, a szkoda powstała na skutek winy nieumyślnej.

Konsekwencją niezgodności art. 20 omawianej ustawy z art. 77 Konstytucji RP jest naruszenie przez ten przepis art. 32 Konstytucji konstytuującego zasadę równości obywateli wobec prawa. Zgodnie z bogatym orzecnictwem Trybunału Konstytucyjnego zasada równości wyraża się w jednakowym traktowaniu osób znajdujących się w takiej samej lub podobnej sytuacji. Tak więc wszystkie podmioty charakteryzujące się daną cechą istotną w równym stopniu, mają być traktowane zgodnie z jednakową miarą, bez dyskryminacji jak i faworyzowania. Natomiast zgodnie z poglądem Trybunału Konstytucyjnego wyrażonym m. in. W orzeczeniu z 3

września 1996 r. , K. 10/96 „Odstępstwa od nakazu równego traktowania podmiotów podobnych muszą zawsze znajdować podstawę w odpowiednio przekonujących argumentach. Argumenty te muszą mieć po pierwsze – charakter relewantny, a więc pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów , w których zawarta jest kontrolowana norma oraz służyć realizacji jego celu i treści (...); po drugie – charakter proporcjonalny, a więc waga interesu, któremu ma służyć różnicowanie sytuacji adresatów normy, musi pozostawać w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych; po trzecie – argumenty te muszą pozostawać w jakimś związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych”.

W omawianej normie trudno doszukać się racjonalnych kryteriów zróżnicowania sytuacji prawnej żołnierzy, których wypadek czy choroba w czasie służby były następstwem winy nieumyślnej, w stosunku do pozostałych grup obywateli, w szczególności zaś do pracowników którzy podlegają ustawie z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (t.j. Dz. U. Nr 30 poz. 144 z późniejszymi zmianami). Kwestionowany zróżnicowanie zawarte w art. 20 omawianej ustawy nie znajduje też wystarczającego oparcia w innych zasadach i normach konstytucyjnych.

Podzielić należy pogląd wyrażony we wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich, iż „ żołnierze wykonujący służbę zobowiązani są do wykonywania rozkazów przełożonych, które np. przy wykonywaniu ćwiczeń wojskowych niosą ze sobą znaczny stopień ryzyka wystąpienia urazów, wypadków, chorób oraz utraty życia w większym stopniu, niż pozostałe grupy obywateli, które mogą dochodzić swoich roszczeń przed sądem powszechnym”. Tym bardziej nie ma więc podstaw do odmiennego traktowania żołnierzy niż np. pracowników, a omawiany przepis w jawny sposób tę pierwszą grupę dyskryminuje.

Rację ma również Rzecznik Praw Obywatelskich zarzucając art. 20 ustawy o świadczeniach przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową pogwałcenie konstytucyjnej zasady demokratycznego państwa prawa. Z zasady tej wyrażonej w art. 2 Konstytucji w słowach „Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym urzeczywistniającym zasady

sprawiedliwości społecznej” wynika bowiem obowiązek państwa takiego kształtowania prawa, aby wyrażało ono wartości odpowiadające demokratycznemu charakterowi państwa. Do wartości takich Trybunał Konstytucyjny zaliczył sprawiedliwość społeczną, równość prawa, humanizm, demokratyzm prawa i wymóg społecznej stabilności praw gwarantowanych przez ustawy i związanego z nim bezpieczeństwa obywateli, wymóg rozważnego nakładania na obywateli obowiązków, a także jasności przesłanek, którymi kierował się prawodawca przy ich wprowadzaniu (orzeczenie z dnia 27 września 1989 r., K. 2/89).

Zasada sprawiedliwości społecznej wyrażona w art. 2 Konstytucji zakłada równe traktowanie osób mających tę samą cechę charakterystyczną, istotną dla danej kategorii osób, oraz podobne traktowanie osób podobnych. Różnicowanie jest w prawie dopuszczalne, o ile jest usprawiedliwione. Tak więc zasada sprawiedliwości społecznej jest zawsze powiązana z zasadą równości, a naruszenie zasady równości z reguły prowadzi do naruszenia zasady sprawiedliwości społecznej.

Kwestionowany przepis nie traktuje równo podmiotów podobnych zamykając żołnierzom drogę sądowego dochodzenia ich praw, inaczej niż to ma miejsce w przypadku pracowników. Nierówne traktowanie podmiotów podobnych oznacza w tym przypadku, iż nie traktuje się ich sprawiedliwie. A zatem przyjąć należy iż art. 20 ustawy o świadczeniach przysługujących w razie wypadków i chorób pozostających w związku ze służbą wojskową pozostaje w kolizji również z art. 2 Konstytucji RP.

Sporządziła: Joanna Konecka-Dobrowolska